

بررسی تطبیقی عملکرد کشورهای آسیای مرکزی در دستیابی به اهداف توسعه هزاره

دکتر داوود رضایی اسکندری^۱

رهبان و نمایندگان عالی‌رتبه ۱۸۹ کشور جهان در اجلاس هزاره سازمان ملل متحد در سپتامبر سال ۲۰۰۰ "اعلامیه هزاره" را در هشت فصل کلی تصویب کردند. "اهداف توسعه هزاره" مجموعه‌ای از اهداف توسعه بین‌المللی هستند که از همین هشت فصل اعلامیه هزاره استخراج شده‌اند و شامل هشت هدف یا آرمان کلی و ۲۱ هدف عملیاتی هستند که همه کشورهای متعهد شده‌اند تا سال ۲۰۱۵ به آنها دست پیدا کنند. پس از تصویب اهداف توسعه هزاره، سازمان ملل و کشورهای جهان اقدامات گسترده‌ای را برای حصول به این اهداف تدوین و به اجرا گذاشته‌اند. هر چند که نتایج حاصله در کشورها و مناطق مختلف یکسان نبوده است. در این مقاله تلاش شده است تا ضمن بررسی این اهداف و شاخص‌های مربوطه، نحوه ارزیابی پیشرفت‌های صورت گرفته، عملکرد پنج کشور آسیای مرکزی را در دستیابی به این اهداف به طور مقایسه‌ای و تطبیقی مورد مطالعه قرار گیرد. در این مقاله ضمن بررسی وضعیت کلی کشورهای منطقه مقایسه‌ای تاریخی و تطبیقی نسبت به تغییرات صورت گرفته در خصوص اهداف توسعه هزاره در آسیای مرکزی در دوره ۲۰۰۰-۲۰۰۷ انجام شده است. بررسی شاخص‌های اهداف توسعه هزاره نشان می‌دهد که قزاقستان و قرقیزستان بهترین عملکرد را در دستیابی به اهداف هزاره داشته‌اند. از یکستان حالت متوسطی دارد و ترکمنستان و تاجیکستان نیز به ترتیب ضعیف‌ترین عملکرد را داشته‌اند.

واژگان کلیدی: اهداف توسعه هزاره، آسیای مرکزی، ازبکستان، تاجیکستان، ترکمنستان، قرقیزستان و قزاقستان.

^۱. دانش‌آموخته دکتری روابط بین‌الملل از دانشگاه تهران و کارشناس برنامه ریزی سازمان همکاری اقتصادی (اگو)

مقدمه

پس از چهار و نیم دهه تلاش سازمان ملل متحد برای تدوین و اجرای راهبردها و برنامه‌هایی برای کمک به کشورهای عضو بویژه کشورهای در حال توسعه برای فائق آمدن بر مشکلات توسعه و ارتقاء سطح رفاه جوامع خود به عنوان یکی از اهداف اصلی و مهم سازمان ملل متحد، در نهایت رهبران و نمایندگان عالی‌رتبه ۱۸۹ کشور جهان در اجلاس هزاره سازمان ملل متحد در نیویورک مقر سازمان ملل در سپتامبر سال ۲۰۰۰ میلادی "اعلامیه هزاره"^۱ را در هشت فصل کلی تصویب کردند که طیفی گسترده از تعهدات را در زمینه توسعه، حقوق بشر، حکومت مطلوب و مردم سالاری را ترسیم و مشخص کرد. "اهداف توسعه هزاره"^۲ که مجموعه‌ای از اهداف توسعه بین‌المللی می‌باشند، از هشت فصل اعلامیه هزاره استخراج شده‌اند و شامل هشت هدف یا آرمان کلی و ۲۱ هدف عملیاتی و جزئی‌تر (با احتساب چهار هدف اضافه شده در بازبینی اهداف در سال ۲۰۰۷) هستند؛ همه کشورها متعهد شده‌اند تا سال ۲۰۱۵ به این اهداف دست پیدا کنند. اهداف کلی یا آرمان‌های کلان توسعه هزاره عبارتند از:

۱. ریشه کن کردن فقر شدید و گرسنگی؛
۲. دستیابی به آموزش ابتدایی عمومی؛
۳. ترویج وسیع برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان؛
۴. کاهش مرگ و میر کودکان؛
۵. بهبود وضعیت بهداشت مادران؛
۶. مبارزه با ایدز، مالاریا و سایر بیماری‌ها؛
۷. تضمین پایداری محیط زیست؛
۸. مشارکت جهانی برای توسعه.

پس از تصویب اهداف توسعه هزاره سازمان ملل متحد، کشورهای جهان اقدامات گسترده‌ای را برای حصول به این اهداف تدوین و به اجرا گذاشته‌اند. هر چند که نتایج حاصله در کشورها و مناطق مختلف جهان یکسان نبوده است. در این مقاله در نظر داریم، ضمن بررسی این اهداف، شاخص‌های مربوطه، نحوه ارزیابی و گزارش پیشرفت‌های صورت

1. United Nations Millennium Declaration

2. Millennium Development Goals (MDG)

گرفته در دستیابی به اهداف توسعه هزاره، عملکرد پنج کشور آسیای مرکزی یعنی ازبکستان، تاجیکستان، ترکمنستان، قرقیزستان و قزاقستان را در دستیابی به این اهداف به طور مقایسه‌ای و تطبیقی مورد مطالعه قرار دهیم. بدین منظور سعی خواهد شد تا ابتدا چشم انداز کلان وضعیت فعلی اهداف توسعه هزاره در این کشورها نشان داده شود تا مشخص شود که هر کشور به طور کلی برای دستیابی به هر هدف توسعه هزاره در چه موقعیتی قرار دارد. در مرحله بعدی نیز شاخص‌های تعیین شده برای این اهداف در این کشورها در یک دوره زمانی خاص یعنی سال ۱۹۹۰ (یا ۱۹۹۱) به عنوان سال مبنای مقایسه شاخص‌ها و همچنین آخرین سال‌های حیات اتحاد جماهیر شوروی که آسیای مرکزی نیز جزئی از آن بود؛ سال ۲۰۰۰ به عنوان سال تصویب اهداف توسعه هزاره و همچنین روند کلی تاریخی تغییر این شاخص‌ها در این مدت یعنی دوره ۱۹۹۰-۲۰۰۰ و ۲۰۰۰-۲۰۰۸ تبیین خواهد شد. لازم به ذکر است که این مقایسه هم به صورت ایستا و در یک زمان خاص و هم مقایسه روند تاریخی تغییرات در این برهه‌های تاریخی خواهد بود. در پایان نیز دستاوردهای این کشورها برای دستیابی به این اهداف به طور مقایسه‌ای آورده می‌شود.

چشم انداز کلی اهداف توسعه هزاره در آسیای مرکزی

- همانطور که پیش تر نیز ذکر شد ابتدا نگاهی کلی به وضعیت کشورهای آسیای مرکزی در مورد هر هدف توسعه هزاره می‌پردازیم تا مشخص شود که موقعیت کنونی این کشور برای دستیابی به این اهداف به چه صورتی است. در جدول شماره یک وضعیت هر کشورها نسبت به هر یک از اهداف توسعه هزاره با پنج علامت به شرح نشان داده شده است:
- (●): کشور مورد نظر در حال حاضر به هدف مورد نظر رسیده است.
 - (○): کشور مورد نظر به هدف مورد نظر نرسیده است ولی با سرعت رشد مناسبی پیش می‌رود و با همین سرعت تا سال ۲۰۱۵ به هدف خواهد رسید.
 - (⊙): کشور مورد نظر به هدف نرسیده و با سرعت رشد مناسبی نیز حرکت نمی‌کند و برای رسیدن به هدف نیازمند برخی تغییرات در سیاست‌ها و برنامه‌های خود هستند.
 - (⊘): کشور مورد نظر به هیچ وجه رشدی برای دستیابی به هدف نداشته و آمیدی برای کسب هدف تا سال ۲۰۱۵ نیز وجود ندارد.
 - (⊖): اطلاعات کاملی برای قضاوت در دسترس نیست.

در یک نگاه کلی به جدول زیر نشان می‌دهد که در بین کشورهای منطقه، قزاقستان بهترین موقعیت را دارد. بدین معنی که این کشور در حال حاضر به سه هدف رفع فقر شدید، آموزش عمومی و برابری جنسیتی رسیده است و فقط به هدف پنجم، بهبود سلامت مادران تاکنون نرسیده است. وضعیت ازبکستان و قرقیزستان تقریباً نزدیک به هم می‌باشد بدین معنی که این دو کشور، با همین روند رشد به دو هدف خواهند رسید و دستیابی به سه هدف دیگر نیز با انجام تغییراتی ممکن خواهد بود و دستیابی به یک هدف برای هر دو کشور نیز مقدور نخواهد بود. وضعیت تاجیکستان با همین روند رشد نیز تقریباً به همین صورت است بدین معنی که به دو هدف دست می‌یابد، به دو هدف مشروط به انجام تغییراتی خواهد رسید ولی دستیابی به دو هدف دیگر ممکن نخواهد بود. ترکمنستان نیز اگرچه در حال حاضر به دو هدف اول توسعه هزاره رسیده است و به هدف پنجم نیز با همین روند رشد می‌رسد، از سوی دیگر این کشور در مورد چهار هدف دیگر با توجه به تداوم روند رشد فعلی نخواهد رسید و باید تغییراتی در برنامه‌های خود صورت دهد.

جدول شماره ۱: نگاه کلی به وضعیت اهداف توسعه هزاره در آسیای مرکزی^۱

هدف	رفع فقر شدید و گرسنگی	دستیابی به آموزش ابتدایی عمومی	ارتقای برابری جنسیتی و توانمند سازی زنان	کاهش مرگ و میر کودکان	بهبود سلامت مادران	مبارزه با ایدز، مالاریا و دیگر بیماری‌ها	تضمین پایداری زیست محیطی	مشارکت جهانی برای توسعه
ازبکستان	☉	☐	☐	☉	☉	☐	☐	☐
تاجیکستان	☐	☐	☉	☐	☐	☉	☐	☐
ترکمنستان	☉	☉	☉	☉	☐	☉	☉	☐
قرقیزستان	☐	☐	☉	☐	☐	☉	☉	☐
قزاقستان	☉	☉	☉	☉	☐	☐	☉	☐

^۱. آمار و اطلاعات موجود در این جدول بیان‌گر وضعیت فعلی اهداف توسعه هزاره در کشورهای آسیای مرکزی است که بر مبنای گزارش‌های کشوری آنها تهیه شده است. این آمار در منبع زیر قابل دسترسی است:

روند تاریخی تغییرات اهداف توسعه هزاره در آسیای مرکزی^۱

در قسمت قبل در یک نگاه کلی وضعیت کنونی پنج کشور آسیای مرکزی نسبت به اهداف توسعه هزاره مشخص شد. اکنون در این قسمت به بررسی هر یک از این شاخص‌ها به طور جداگانه خواهیم پرداخت تا مشخص شود که هر این کشورها برای رسیدن به موقعیت کنونی خود چه تحولاتی را پشت سر گذاشته‌اند و وضعیت کدام کشور نسبت به قبل بهتر یا بدتر شده و به صورت مقایسه‌ای عملکرد این کشورها نشان داده خواهد شد.

هدف اول توسعه هزاره: رفع فقر شدید و گرسنگی

برای این هدف کلان سه هدف کاربردی در نظر گرفته شده است که شامل: به نصف رساندن افراد با درآمد کمتر از یک دلار در روز تا سال ۲۰۱۵؛ دستیابی به اشتغال کامل و مولد و کار شایسته برای همه از جمله زنان و جوانان و به نصف رساندن جمعیتی که از گرسنگی رنج می‌برند.

برای ارزیابی پیشرفت‌های صورت گرفته نسبت به این اهداف نیز شاخص‌هایی در نظر گرفته شده است از جمله تعداد افرادی که کمتر از یک دلار در روز درآمد دارند؛ نرخ شکاف فقر؛ سهم فقیرترین افراد جامعه از درآمد و مصرف ملی؛ نرخ رشد تولید ناخالص داخلی؛ نسبت جمعیت به اشتغال؛ درصد کودکان زیر پنج سال با کمبود وزن؛ جمعیتی که کمتر از حداقل انرژی را دریافت می‌کنند.

جدول شماره ۲، نشانگر شاخص نرخ فقر در کشورهای آسیای مرکزی طبق نرخ بین‌المللی یعنی درصد افرادی که کمتر از یک دلار در روز درآمد دارند، در اولین سال پس از استقلال که آمار آن موجود بوده است و سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۰۴ به عنوان آخرین سال‌هایی که آماری از این کشورها در دست است، می‌باشد.

۱. تمامی این آمار و ارقام ذکر شده در جداول از وب سایت رسمی سازمان ملل متحد برای شاخص‌های اهداف توسعه هزاره برگرفته شده‌اند. این آمار در منبع زیر قابل دستیابی‌اند:

جدول شماره ۲: % افراد با درآمد کمتر از یک دلار در روز بر مبنای برابری قدرت خرید

کشور	۱۹۹۳	۱۹۹۸	۱۹۹۹	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴
ازبکستان	-----	۳۲/۱	-----	-----	۴۲/۳	۴۶/۳	-----
تاجیکستان	-----	-----	۴۴/۵	-----	-----	۳۶/۳	۲۱/۵
ترکمنستان	۶۳/۵	۲۴/۸	-----	-----	-----	-----	-----
قرقیزستان	۱۸/۶	۳۱/۸	۱۵/۵	-----	۳۴	-----	۲۱/۸
قزاقستان	۴/۲	-----	-----	۲	۵/۲	۳/۱	-----

جدول فوق حاکی از آن است که قزاقستان در تمامی این مدت کمترین نرخ فقر بین‌المللی را داشته بدان معنی که طی این مدت درصد فقر بین‌المللی در این کشور اندکی کاهش یافته است. قرقیزستان نیز احتمالاً با داشتن ۱۸/۶٪ فقیر در رتبه دوم بعد از قزاقستان از نظر کمترین تعداد فقرا قرار می‌گیرد. در بین دیگر کشورهای منطقه نیز در سال ۱۹۹۳ ترکمنستان با ۶۳/۵٪ زیر خط فقر بالاترین نرخ را داشته است. اگر چه در این سال آمار از تاجیکستان موجود نیست ولی با توجه به آمار سال‌های بعد احتمالاً در رتبه بعدی از نظر داشتن بالاترین نرخ فقر قرار می‌گیرد. ازبکستان در جایگاه بعدی، بیشترین تعداد فقرا قرار دارد (۳۲٪ در سال ۱۹۹۸). تغییرات این وضعیت در آخرین سال‌های پس از تصویب اهداف توسعه هزاره که آمار آن موجود می‌باشد نیز نشان می‌دهد که قزاقستان همچنان کمترین تعداد و درصد فقیر را دارد و تعداد آنها نیز در سال ۲۰۰۳ نسبت به سال ۱۹۹۳، ۲۶٪ کاهش داشته و به ۳/۱٪ رسیده است. این آمار در تاجیکستان در سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴ نسبت به سال ۱۹۹۹ (۴۴/۵٪) به عنوان اولین سالی که آمار آن موجود است به ترتیب ۳۶/۳٪ (حدود ۱۸٪ کاهش) و ۲۱/۵٪ کاهش یافته است و در ۲۰۰۴ کاهشی حدود ۵۰ درصدی داشته است. آمار قرقیزستان در سال ۲۰۰۲ نسبت به سال ۱۹۹۳ نشان دهنده افزایش فقرا از ۱۸/۶٪ به ۳۴٪ می‌باشد که افزایشی ۸۰ درصدی را دارد، البته این رقم در دو سال بعد یعنی در سال ۲۰۰۴ به ۲۱/۵ درصد کاهش یافت که باز هم نسبت به سال مینا ۱۷٪ افزایش تعداد فقرا را تجربه کرده است. در ازبکستان نیز درصد فقرا از ۳۲/۱٪ در سال ۱۹۹۸ به ۴۶/۳٪ در سال ۲۰۰۳ افزایش یافته است که افزایشی ۴۴ درصدی داشته است. اگرچه آمار مربوط به ترکمنستان نیز در سال‌های اخیر موجود نیست ولی این کشور در سال

۱۹۹۳ بالاترین نرخ فقر (۶۳/۵٪) را در منطقه داشته است که تا سال ۱۹۹۸ به ۲۴/۸٪ رسیده یعنی حدود ۶۰٪ کاهش یافته است.

درصد افراد زیر خط فقر ملی

در رابطه با تعداد افرادی که زیر خط فقر ملی قرار دارند آمار دقیقی از کشورهای منطقه دست نیست که بتوان در مورد آنها مقایسه‌ای انجام داد. با این وجود تلاش می‌شود تا وضعیت این کشورها در سال‌هایی که این آمار در دسترس می‌باشد، توضیح داده شود. آنگونه که آمار موجود نشان می‌دهد قرقیزستان بعد از تاجیکستان، بیشترین درصد افراد زیر خط فقر را داشته که تقریباً نیمی از مردم این کشور بوده است. این رقم در سال ۲۰۰۱، ۴۷/۶ درصد بوده که از این نظر کمترین درصد افراد زیر خط فقر ملی را داشته است. این رقم در سال ۲۰۰۲، نیز ۱۵/۴ درصد بوده است. نکته قابل توجه اینکه این رقم در مقایسه با تعداد افراد زیر خط فقر بین‌المللی که برای این کشور در سال ۲۰۰۱ فقط ۲٪ بوده است، رقم بسیار بالاتری را نشان می‌دهد که بیانگر واقعی‌تر بودن آمار خط فقر ملی برای این کشورها است. روند کلی کاهش فقر این کشور بیانگر کاهشی ۵۵ درصدی در تعداد فقرا می‌باشد. آمار مربوط به ترکمنستان نیز موجود نیست و در مورد دو کشور دیگر منطقه فقط برای یک سال این آمار وجود دارد که امکان مقایسه کاهش یا افزایش رقم مذکور مقدور نیست. با این وجود در سال ۱۹۹۹ حدود ۷۵٪ از مردم تاجیکستان زیر خط فقر قرار داشته‌اند که بالاترین رقم در منطقه است. ازبکستان نیز در سال ۲۰۰۰ حدود ۲۷/۵٪ از مردم آن زیر خط فقر قرار داشت که بعد از قزاقستان کمترین میزان است.

اگرچه بررسی نرخ فقر طبق استاندارد بین‌المللی یعنی بر مبنای درآمد کمتر از یک دلار در روز در جمهوری‌های سابق شوروی نشان دهنده پایین بودن گسترش فقر در این کشورها است ولی هنگامی که خط فقر ملی بررسی می‌شود نشانگر آن است که میزان فقر تا سال ۲۰۰۰ رو به افزایش بوده است که به طور کلی در مجموع این جمهوری‌ها، میزان افراد زیر خط فقر ملی از ۱۳/۵ درصد به ۱۷ درصد برای فقر شدید و از ۱۵ درصد به ۸۳ درصد برای فقر عمومی افزایش یافته است که به دلیل فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی بوده است. همچنین درگیری‌های داخلی و بلایای طبیعی نیز در این امر نقش داشتند. ولی در حال حاضر در اکثر این کشورها نرخ فقر ثابت مانده و رو به کاهش است. فروپاشی اتحاد

جماهیر شوروی باعث فرسایش و از بین رفتن نظام آبیاری و انرژی در اکثر کشورهای منطقه گردید که توازن زیست محیطی و اجتماعی منطقه را بر هم زد. در نتیجه مناطق زیادی تحت تاثیر خشکسالی قرار گرفتند.

نکته مهم دیگر در بررسی گسترش فقر این است که استفاده از شاخص درآمد یا مصرف کمتر از یک دلار برای فقر شدید در این منطقه جوابگو نمی‌باشد زیرا که به دلیل سرمای هوا و هزینه‌های لباس، غذا و گرمایش این نرخ کافی نیست. بانک جهانی استفاده از نرخ دو دلار (بر مبنای برابری قدرت خرید) در روز را به عنوان معیار فقر پیشنهاد کرده است. با این وجود به نظر می‌رسد که بهترین معیار اندازه‌گیری شاخص خط فقر ملی باشد که بر مبنای سطح مصرف کافی برای فراهم آوردن حداقل انرژی مورد نیاز محاسبه می‌شود. همانطور که جدول شماره ۳، نیز نشان می‌دهد توزیع درآمد بین کشورهای منطقه اگر چه در سال ۱۹۹۳ به عنوان اولین سالی که اطلاعات کشورهای منطقه در دسترس است چندان نزدیک به هم نبوده است ولی در آخرین سال هایی که آمار در دسترس است یعنی ۲۰۰۳-۲۰۰۴ این ارقام به هم نزدیک شده است. در سال ۱۹۹۳ در قرقیزستان ۲۰٪ فقیرترین مردم کمترین سهم از درآمد و مصرف ملی را در بین دیگر کشورهای منطقه داشته‌اند یعنی تنها ۲/۵ درصد از کل درآمد ملی یا مصرف و در ازبکستان نیز در سال ۱۹۹۸ این بخش از جامعه تنها ۳/۹ درصد سهم داشتند. این قشر در قزاقستان با داشتن سهم ۷/۵ درصدی بشتترین سهم را داشته و یا به عبارتی توزیع متعادل تری از نظر درآمدی بین کشورهای منطقه وجود داشته است. در همین سال در ترکمنستان نیز این قشر با داشتن سهمی ۶/۹ درصدی سهمی تقریباً مشابه را داشتند. در تاجیکستان تا سال ۱۹۹۹ آماری در دست نیست ولی در سال‌های اخیر سهم این قشر برابر با ۸/۱ درصد کل درآمد بوده است. به عبارتی در سال‌های مبنای قرقیزستان و ازبکستان نسبت به دیگر کشورهای منطقه توزیع نابرابرتری نسبت به دیگر کشورهای منطقه داشته‌اند.

بررسی تطبیقی عملکرد کشورهای آسیای مرکزی در دستیابی به اهداف توسعه هزاره / ۵۳

جدول شماره ۳: سهم ۲۰٪ فقیرترین جمعیت از درآمد یا مصرف ملی

کشور	۱۹۹۳	۱۹۹۶	۱۹۹۸	۱۹۹۹	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴
ازبکستان	----	----	۳/۹	----	----	۷/۸	۷/۱	----
تاجیکستان	----	----		۸/۱	----	----	۷/۹	۷/۷
ترکمنستان	۶/۹	----	۶		----	----	----	----
قرقیزستان	۲/۵	----	۷/۲	۷/۵		۸/۴		۸/۱
قزاقستان	۷/۵	۶/۷	----	----	۸/۱	۷/۲	۷/۴	----

در حالی که پس از گذشت چند سال از تصویب اهداف توسعه هزاره (سال ۲۰۰۳)، در قزاقستان فقیرترین افراد حدود ۷/۴٪ سهم داشتند که تقریباً ثابت مانده و کمی افول داشته است. این وضعیت در تاجیکستان نیز تقریباً به همین منوال بوده است یعنی سهم ۲۰٪ فقیرترین مردم آن کشور از درآمد یا مصرف ملی حدود ۷/۹ درصد در سال ۲۰۰۳ و ۷/۷ درصد در سال ۲۰۰۴ بوده که تقریباً به همان نسبت قبلی باقی مانده و کمی هم افت داشته است. در حالی که وضعیت قرقیزستان و ازبکستان با بهبود وضعیت سهم این قشر همراه بوده است. در قرقیزستان این سهم از ۲/۵ درصد در سال ۱۹۹۳ به ۸/۱٪ در سال ۲۰۰۴ رسیده که بیش از ۲۰۰ درصد افزایش داشته است. در ازبکستان نیز از ۳/۹ درصد در سال ۱۹۹۸ به ۷/۴ درصد در سال ۲۰۰۳ رسیده که افزایشی ۸۰ درصدی را نشان می‌دهد. به عبارتی در حالی که آمار ترکمنستان نیز در دوره پس از تصویب اهداف توسعه هزاره موجود نمی‌باشد ولی در دیگر کشورهای منطقه سهم این قشر از جمعیت بین ۷-۸ درصد از کل درآمد ملی این کشورها بوده است ولی در دوره مورد بحث قرقیزستان و ازبکستان سهم این بخش از جامعه را ارتقاء داده اند ولی در قزاقستان و تاجیکستان تقریباً ثابت مانده است.

رشد تولید ناخالص داخلی

نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و همچنین درصد اشتغال به جمعیت از جمله شاخص‌های ارزیابی پیشرفت برای حصول دومین هدف کاربردی برای هدف کلان فقر زدایی است. جداول شماره ۴ و ۵، وضعیت تغییر این هدف در آسیای مرکزی را نشان می‌دهد. همانطور که جدول شماره ۴، نشان می‌دهد در پی فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و استقلال کشورهای آسیای مرکزی، در سال‌های ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۵ در تمامی کشورهای منطقه رشد منفی را شاهد بوده‌ایم و از سال ۹۶ به بعد در تعدادی از کشورها رشد تولید تجربه شده است که این روند رشد منفی در ترکمنستان، تاجیکستان و ازبکستان تا سال ۱۹۹۶ نیز ادامه یافت. در این مدت تاجیکستان بیشترین رشد منفی را داشته، قرقیزستان، ترکمنستان و قزاقستان به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار داشتند. ازبکستان نیز با کمترین رشد منفی مواجه بوده است. در سال ۲۰۰۰ ترکمنستان (۲/۲۲٪) و قزاقستان (۱/۱۷٪) سریعترین رشد را داشته و ازبکستان (۱/۱۵٪) کمترین رشد را داشته است. در حالی که قرقیزستان (۳/۳٪) و تاجیکستان (۳/۸٪) در بین این دو دسته از کشورها قرار گرفته بودند.

جدول شماره ۴: رشد تولید ناخالص داخلی بر مبنای هر فرد استخدام شده (٪)

کشور	۱۹۹۲	۱۹۹۳	۱۹۹۵	۱۹۹۶	۱۹۹۸	۲۰۰۰	۲۰۰۲	۲۰۰۴	۲۰۰۶
ازبکستان	-۱۸/۴۵	-۴/۴۸	-۳/۲۲	-۰/۹۷	۰/۶۰	۱/۴۵	۰/۷۱	۳/۳۷	۳/۸۵
تاجیکستان	-۲۹/۴۵	-۱۶/۰۱	-۱۰/۸۱	-۱۳/۲۳	۴/۲۴	۳/۸۴	۴/۷۶	۱۰/۸۶	۴/۶۹
ترکمنستان	-۷/۵۵	-۱۴/۷۵	-۷/۰۹	-۸/۰۷	۳/۵۳	۲۲/۲۰	۵/۶۶	۷/۷۰	۶/۰۵
قرقیزستان	-۱۴/۶۰	-۱۴/۹۴	-۵/۳۷	۴/۴۰	۲/۸۰	۳/۳۲	-۰/۴۳	۴/۰۷	-۰/۳۹
قزاقستان	۰/۱۷	-۱۲/۵۹	-۳/۱۶	۳/۵۸	-۱/۰۲	۱۱/۶۸	۶/۵۱	۷/۴۹	۸/۹۳

اشتغال

طبق جدول شماره ۵، در سال ۲۰۰۶ (نسبت به ۲۰۰۰) ترکمنستان با ۷۰٪ و قزاقستان با ۲۳٪ کاهش رشد مواجه شده و در قرقیزستان نیز نرخ رشد تقریباً به صفر

بررسی تطبیقی عملکرد کشورهای آسیای مرکزی در دستیابی به اهداف توسعه هزاره / ۵۵

(۰/۳٪) رسیده است. در حالی که ازبکستان در همین مدت نرخ رشد خود را بیش از یک و نیم برابر افزایش داده است و در تاجیکستان نیز این نرخ با ۲۲٪ افزایش روبه رو بوده است. با این وجود قزاقستان همچنان بالاترین رشد در سطح منطقه را دارد. ترکمنستان در جایگاه دوم قرار گرفته و قرقیزستان نیز کمترین رشد را دارد. دو کشور دیگر نیز در بین این دو دسته قرار می گیرند.

در سال ۱۹۹۱ قزاقستان دارای بالاترین نسبت اشتغال به جمعیت است. در حالی که بقیه کشورهای منطقه نیز بین ۵۸-۵۴٪ در نوسان هستند. در سال ۲۰۰۰ این وضعیت باز هم در قزاقستان نسبت به دیگر کشورها بهتر و بالاتر است هر چند که نسبت به سال قبل یک درصد کاهش داشته است. تاجیکستان (۰/۴٪) و قرقیزستان (۰/۱٪) نیز نسبت به سال ۱۹۹۱ کاهش درصد اشتغال را تجربه کرده اند. وضعیت در ازبکستان نیز نسبتاً ثابت مانده است. در حالی که بیشترین بهبود را ترکمنستان با حدود ۰/۳٪ بهبود وضعیت داشته است.

جدول شماره ۵: نرخ اشتغال به جمعیت (%)

کشور	۱۹۹۱	۱۹۹۳	۱۹۹۵	۱۹۹۷	۱۹۹۹	۲۰۰۰	۲۰۰۲	۲۰۰۴	۲۰۰۶
ازبکستان	۵۵/۹	۵۵/۴	۵۵	۵۵/۶	۵۶/۱	۵۶/۳	۵۶/۶	۵۷/۲	۵۷/۷
تاجیکستان	۵۴/۴	۵۳	۵۱/۷	۵۰/۵	۴۹/۱	۴۹/۵	۵۰/۳	۴۸/۶	۴۷/۹
ترکمنستان	۵۷/۶	۵۸/۱	۵۸/۲	۵۶/۹	۵۹/۸	۶۰/۲	۶۰	۵۹/۹	۵۹/۶
قرقیزستان	۵۸/۷	۵۸/۴	۵۸/۳	۵۸/۷	۵۷/۷	۵۷/۸	۵۶/۲	۵۹	۵۸/۷
قزاقستان	۶۲/۸	۶۱/۷	۶۱/۳	۶۰/۲	۶۰/۳	۶۱	۶۳/۷	۶۴/۴	۶۴/۷

جدول فوق همچنین نشان می دهد که در سال ۲۰۰۶ نیز (نسبت به سال ۲۰۰۰) قزاقستان همچنان بالاترین (۶۴/۷٪) و تاجیکستان کمترین (۴۷/۹٪) آمار را دارا است. تاجیکستان (۰/۱۵٪) و ترکمنستان (۰/۰۵٪) نیز با کاهش وضعیت اشتغال رو به رو شده اند، در حالی که قزاقستان (۰/۳۵٪)، ازبکستان (۰/۱۵٪) و قرقیزستان (۰/۰۵٪) ارتقاء وضعیت داشته اند. همانطور که از آمار پیداست در تمام این مدت قزاقستان بهترین موقعیت را در سطح منطقه داشته در حالی که تاجیکستان ضعیف ترین موقعیت را دارا است.

جدول شماره ۶: جمعیت دچار سوء تغذیه (%)

کشور	۱۹۹۴	۲۰۰۲
ازبکستان	۸/۰	۲۶
تاجیکستان	۲۲	۶۱
ترکمنستان	۱۲	۸
قرقیزستان	۲۱	۴
قزاقستان	۲/۵	۸

همانگونه که جدول فوق نشان می‌دهد در سال ۱۹۹۴ به عنوان اولین سالی که آمار سوء تغذیه این کشورها موجود است قزاقستان کمترین و تاجیکستان و قرقیزستان به ترتیب بیشترین جمعیت گرفتار سوء تغذیه در منطقه را دارا بوده‌اند. ازبکستان و ترکمنستان نیز در بین این دو گروه قرار داشتند. در سال ۲۰۰۲ قرقیزستان بیشترین کاهش درصد جمعیت گرفتار سوء تغذیه را به دست آورده است که این رقم از ۲۱٪ به ۴٪ رسیده است که ۸۱٪ کاهش یافته است. در ترکمنستان نیز از ۱۲ به ۸ درصد رسیده که ۳۳ درصد کاهش دارد. ولی در سه کشور دیگر منطقه این رقم افزایش داشته است. این رقم در ازبکستان و قزاقستان بیش از دو برابر و در تاجیکستان بیش از یک نیم برابر افزایش یافته است. با این وجود تاجیکستان با ۶۱٪ و ازبکستان با ۲۶٪ درصد بیشترین جمعیت گرفتار سوء تغذیه در منطقه و قرقیزستان با ۴٪ کمترین؛ قزاقستان و ترکمنستان نیز با ۸٪ در میانه جدول منطقه‌ای قرار می‌گیرند.

جدول شماره ۷: کم وزنی شدید یا نسبی کودکان زیر پنج سال (%)

کشور	۱۹۹۵	۱۹۹۶	۱۹۹۷	۱۹۹۹	۲۰۰۰	۲۰۰۲	۲۰۰۵	۲۰۰۶
ازبکستان	---	۱۸/۸	---	---	---	۷/۹	---	۵/۱
تاجیکستان	---	---	---	---	---	---	۱۷/۴	---
ترکمنستان	---	---	---	---	۱۲	---	۱۱	---
قرقیزستان	---	---	۱۱	---	---	---	---	۳/۴
قزاقستان	۸/۳	---	---	۴/۲	---	---	---	۴

بررسی تطبیقی عملکرد کشورهای آسیای مرکزی در دستیابی به اهداف توسعه هزاره / ۵۷

همانطور که در جدول شماره ۷، مشخص است آمار این کشورها تا قبل از سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۶ به طور منظم در یک سال خاص یا دو سال متوالی به نحوی که بتوان بین آن مقایسه‌ای تاریخی انجام داد وجود ندارد. با این وجود آمار بیانگر این است که از نظر جایگاه در سطح منطقه (تا سال ۲۰۰۶) قرقیزستان (۳/۴٪) و قزاقستان (۴٪) بهترین وضعیت را دارند. در حالی که ازبکستان با حدود یک درصد اختلاف در جایگاه بعدی قرار می‌گیرد. بدترین وضعیت را نیز به ترتیب تاجیکستان (۱۷/۴٪) و ترکمنستان (۱۱٪) دارند.

هدف دوم توسعه هزاره: دستیابی به آموزش ابتدایی عمومی

برای دستیابی به هدف تضمین تکمیل دوره ابتدایی برای تمام دختران و پسران تا سال ۲۰۱۵، سه شاخص نرخ خالص ثبت نام در دوره ابتدایی، نرخ تکمیل دوره ابتدایی و نرخ سواد افراد بین ۱۵-۲۴ سال انتخاب شده‌اند. وضعیت این شاخص‌های در آسیای مرکزی در جداول زیر ارائه شده‌اند.

جدول شماره ۸: نرخ خالص ثبت نام در دوره ابتدایی

کشور	۱۹۹۱	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶
ازبکستان	۷۸/۲	----	----	----	----	----	----	----
تاجیکستان	۷۶/۷	۹۶/۷	۹۶	۹۷	۹۶/۶	۹۷/۲	۹۷/۵	۹۷/۳
قرقیزستان	۹۲/۳	۹۳/۲	۹۳/۱	۹۳/۱	۹۲/۷	۹۶/۸	۹۳/۶	۹۳/۵
قزاقستان	۷۸/۶	۹۴/۸	۹۷/۳	۹۸/۵	۹۸/۸	۹۸/۹	۹۸/۸	۹۸/۷

جدول فوق بیانگر آن است که در سال ۱۹۹۱ قرقیزستان بالاترین نرخ ثبت نام دوره ابتدایی را داشته است و قزاقستان در رتبه دوم، ازبکستان و تاجیکستان نیز در جایگاه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. در سال ۲۰۰۰ همه این کشورها نسبت به سال قبل ارتقاء وضعیت را تجربه کرده‌اند. هر چند که تاجیکستان با ۲۰٪ افزایش و قزاقستان با ۸٪ بیشتر از بقیه رشد داشته‌اند. این روند تا سال ۲۰۰۶ نیز ادامه یافته است به نحوی که قزاقستان به بالاترین نرخ ثبت نام ابتدایی در سطح منطقه (۹۸/۷٪) رسیده و تاجیکستان نیز حدود یک درصد بهبود

و افزایش نرخ ثبت نام داشته است. وضعیت قرقیزستان تقریباً ثابت مانده است و پایین ترین نرخ ثبت نام را دارا می باشد. آمار ازبکستان و ترکمنستان در این سال ها در دسترس نمی باشد.

جدول زیر نیز نشان می دهد که در سال ۲۰۰۰، در تمامی کشورهای منطقه بیش از ۹۴ درصد دانش آموزان دوران ابتدایی را به پایان رسانده اند؛ هر چند که ازبکستان با تنها یک درصد اختلاف جلوتر از دیگر کشورها است. در سال ۲۰۰۶ تقریباً تمامی این کشورها به تکمیل صد درصد دوران ابتدایی دست یافتند.

جدول شماره ۹: نرخ تکمیل دوره ابتدایی

کشور	۱۹۹۹	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶
ازبکستان	۹۶	۹۵/۴	۱۰۰/۴	۱۰۲/۶	۹۸/۱	۹۷/۴	۹۹/۴	۱۰۰/۲
تاجیکستان	۹۴/۹	۹۴/۹	۹۷/۶	۹۷/۳	۹۴/۹	۹۱/۸	۱۰۱/۷	۱۰۶/۱
قرقیزستان	۹۵/۱	۹۴/۶	۹۳/۳	۹۳/۱	۹۰/۲	۹۲/۴	۹۶/۷	۹۹/۴
قزاقستان	----	۹۴/۴	۹۵	۹۵/۷	۹۷/۴	۱۰۵/۳	۱۰۱/۷	۱۰۳/۶

جدول شماره ۱۰: نرخ سواد افراد بین ۱۵-۲۴ سال

کشور	۱۹۹۵	۱۹۹۹	۲۰۰۰	۲۰۰۷
ازبکستان	----	----	۹۹/۳	----
تاجیکستان	----	----	۹۹/۸	۹۹/۹
ترکمنستان	۹۹/۸	----	----	۹۹/۸
قرقیزستان	----	۹۹/۷	----	۹۹/۶
قزاقستان	----	۹۹/۸	----	۹۹/۸

در سال های ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰ بیش از ۹۹٪ افراد بین ۱۵-۲۴ ساله کشورهای آسیای مرکزی با سواد بوده اند. این آمار در سال ۲۰۰۷ با اندکی افزایش نزدیک به ۱۰۰٪ رسیده است. البته چون تمامی افراد این گروه سنی در کشورهای منطقه با سواد بوده اند این آمار تفاوت چندانی را بین این کشورها نشان نمی دهد.

هدف سوم توسعه هزاره: ارتقاء برابری جنسیتی و توانمند سازی زنان

هدف کاربردی رفع نابرابری جنسیتی در آموزش ابتدایی و راهنمایی ترجیحاً تا سال ۲۰۰۵ و در تمامی مقاطع تا سال ۲۰۱۵ برای حصول به این هدف اعلام شده است که با شاخص‌هایی همچون برابری زنان نسبت به مردان به صورت درصدی از نرخ باسوادی افراد ۱۵-۲۴ سال، برابری جنسیتی در نرخ ثبت نام ابتدایی، متوسطه و پایانی و درصد کرسی‌های پارلمان‌های ملی در اختیار زنان محاسبه می‌شود. جداول زیر بیانگر موقعیت کشورهای آسیای مرکزی در این خصوص است.

جدول شماره ۱۱: برابری زنان نسبت به مردان درصدی از نرخ باسوادی افراد ۱۵-۲۴ سال

کشور	۱۹۹۵	۱۹۹۹	۲۰۰۰	۲۰۰۷
ازبکستان	---	---	۱	---
تاجیکستان	---	---	۱	۱
ترکمنستان	۱	---	---	۱
قرقیزستان	---	۱	---	۱
قزاقستان	---	۱	---	۱

همانطور که آمار نیز به روشنی نشان می‌دهد در تمامی سال‌های قبل از ۲۰۰۰ و پس از آن تا سال ۲۰۰۷ نیز زنان نسبت به مردان از برابری کامل از نظر سواد در تمامی کشورهای منطقه برخوردار بوده‌اند و از این نظر هیچ تبعیضی بین زنان و مردان وجود نداشته است.

جدول شماره ۱۲: شاخص برابری جنسیتی در نرخ ثبت نام ابتدایی

کشور	۱۹۹۱	۱۹۹۹	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷
ازبکستان	۰/۹۸	۱	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۹۸	۰/۹۹	۰/۹۸	۰/۹۸	۰/۹۸	۰/۹۷
تاجیکستان	۰/۹۸	۰/۹۵	۰/۹۳	۰/۹۳	۰/۹۶	۰/۹۵	۰/۹۵	۰/۹۶	۰/۹۵	---
قرقیزستان	---	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۹۸	۰/۹۸	۰/۹۹	۱	۰/۹۹	۰/۹۹	---
قزاقستان	۰/۹۹	۱/۰۱	۱/۰۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱

در سال ۱۹۹۱ برابری جنسیتی در ثبت نام دوران ابتدایی بین کشورهای آسیای مرکزی ۰/۹۸ درصد یا بیشتر بوده است. در سال ۲۰۰۰ نسبت به سال قبل قزاقستان به نرخ برابری کامل دست یافت و حتی در قزاقستان تعداد زنان ۰/۰۱ درصد بیش از مردان بود. در قرقیزستان نیز تنها ۰/۰۱ درصد اختلاف وجود داشت در حالی که در تاجیکستان نسبت به سال ۱۹۹۹ وضعیت اندکی بدتر شده بود و برابری به ۰/۹۳ درصد رسیده بود. در سال ۲۰۰۶ که آمار مربوط به تمامی کشورها (به جز ترکمنستان) در دسترس بوده نیز وضعیت به همان منوال قبل است. البته در تاجیکستان وضعیت به اندازه ۰/۰۲ درصد بهبود یافته بود و به طور کلی برابری جنسیتی در کشورهای منطقه برقرار بوده است. هر چند که در قزاقستان در تمام این مدت برابری کامل صد درصدی بوده و در دیگر کشورها اندکی (به اندازه یک یا دو صدم درصد) اختلاف وجود داشته است. با این وجود این اختلاف اندک چندان قابل توجه نبوده است.

جدول شماره ۱۳: شاخص برابری جنسیتی در ثبت نام متوسطه

کشور	۱۹۹۱	۱۹۹۹	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷
ازبکستان	۰/۹۱	۰/۹۸	۰/۹۷	۰/۹۷	۰/۹۷	۰/۹۶	۰/۹۶	۰/۹۷	۰/۹۷	۰/۹۸
تاجیکستان	---	۰/۸۶	۰/۸۶	۰/۸۳	۰/۸۲	۰/۸۳	۰/۸۴	۰/۸۳	۰/۸۳	---
قرقیزستان	۱/۰۲	۱/۰۲	۱/۰۳	۱	۱	۱/۰۱	۱/۰۱	۱/۰۱	۱/۰۱	---
قزاقستان	۱/۰۳	۱	۱/۰۲	۰/۹۸	۰/۹۹	۱/۰۱	۰/۹۹	۰/۹۸	۰/۹۸	۰/۹۹

در سال ۱۹۹۱ نرخ ثبت نام در مقاطع تحصیلی در قزاقستان و قرقیزستان برابری کامل داشته هر چند که اندکی وضعیت زنان بهتر بوده است. در ازبکستان نیز این نرخ برابری ۰/۹۱ درصد بود. پایین ترین نرخ برابری را نیز احتمالاً تاجیکستان داشته است (۰/۸۶٪ در سال ۱۹۹۹). در سال ۲۰۰۰ نیز تقریباً به همین منوال بوده با این تفاوت که ازبکستان نیز وضعیت برابری خود را به ۰/۹۷٪ افزایش داده است و در تاجیکستان نیز با همان نرخ ۰/۸۶٪ پایین ترین نرخ را داشته است. در سال ۲۰۰۶ هم وضعیت برای ازبکستان و قرقیزستان تقریباً ثابت مانده است ولی تاجیکستان اندکی افت داشته و پایین ترین نرخ برابری جنسیتی در این مقطع را با ۰/۸۳٪ دارا بوده است. با این وجود به جز ترکمنستان که آمار آن موجود نیست و تاجیکستان که نابرابری داشته است در دیگر کشورها تقریباً برابری

بررسی تطبیقی عملکرد کشورهای آسیای مرکزی در دستیابی به اهداف توسعه هزاره/ ۶۱

جنسیتی در این مقطع وجود داشته و حفظ شده است هر چند که اندکی جابه‌جایی و تغییر را شاهد بوده‌ایم.

جدول شماره ۱۴: شاخص برابری جنسیتی در ثبت نام دوره پایانی

کشور	۱۹۹۱	۱۹۹۹	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷
ازبکستان	---	۰/۸۲	۰/۸۳	۰/۸۱	۰/۸۰	۰/۷۷	۰/۷۹	۰/۷۰	۰/۷۱	۰/۷۱
تاجیکستان	۶۲	۰/۳۵	۰/۳۴	۰/۳۲	۰/۳۳	۰/۳۴	۰/۳۳	۰/۳۵	۰/۳۷	---
قرقیزستان	---	۱/۰۴	۱/۰۱	۱/۰۴	۱/۱۴	۱/۱۹	۱/۱۹	۱/۲۵	۱/۲۷	---
قزاقستان	---	۱/۱۵	۱/۱۸	۱/۲۰	۱/۲۵	۱/۳۳	۱/۳۸	۱/۴۳	۱/۴۳	۱/۴۴

از نظر برابری جنسیتی در نرخ ثبت نام در دوره پایانی نیز همچون دو مقطع قبلی تاجیکستان پایین‌ترین نرخ را در بین کشورهای منطقه در سال ۲۰۰۰ داشته است (۰/۳۴٪) با این تفاوت که در این مقطع این تفاوت در برابری جنسیتی بسیار شدید بوده است یعنی به ازای هر یکصد دانش‌آموز پسر در دوره پایانی تنها ۳۴ دختر ثبت نام کرده‌اند. ازبکستان نیز با نرخ ۰/۸۳٪ شاهد نابرابری جنسیتی در این زمینه بوده است ولی در این دوره نیز همچون مقاطع قبلی قزاقستان و قرقیزستان هر دو به برابری جنسیتی رسیده و حتی وضعیت مقداری به نفع زنان بهتر بوده است. در سال ۲۰۰۶ در این دو کشور وضعیت به نفع زنان تغییر کرده است به نحوی که به ازای هر یکصد ثبت نام دانش‌آموز پسر به ترتیب ۱۴۳ و ۱۲۷ دختر در قزاقستان و قرقیزستان ثبت نام کرده‌اند. این در حالی است که طی این مدت وضعیت در ازبکستان بدتر شده نرخ برابری به ۰/۷۱٪ افت کرده است. در تاجیکستان نیز اگر چه وضعیت به میزان بسیار کمی بهبود یافته ولی همچنان نابرابری جنسیتی را در این مقطع تحصیلی (۰/۳۷٪) شاهد می‌باشیم.

جدول شماره ۱۵: درصد کرسی های پارلمان های ملی در اختیار زنان

کشور	۱۹۹۰	۱۹۹۸	۲۰۰۰	۲۰۰۲	۲۰۰۴	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸
ازبکستان	---	۶	۶/۸	۷/۲	۷/۲	۱۷/۵	۱۷/۵	۱۷/۵
تاجیکستان	---	۲/۸	۲/۸	۱۲/۷	۱۲/۷	۱۷/۵	۱۷/۵	۱۷/۵
ترکمنستان	۲۶	۱۸	۲۶	۲۶	۲۶	۱۶	۱۶	۱۶
قرقیزستان	---	۱/۴	۱/۴	۱۰	۱۰	۰/۰	۰/۰	۲۵/۶
قزاقستان	---	۱۳/۴	۱۰/۴	۱۰/۴	۱۰/۴	۱۰/۴	۱۰/۴	۱۵/۹

از نظر برابری جنسیتی در کسب پست های مهم و بالای کشوری از جمله کرسی های پارلمان های ملی توسط زنان بایستی گفت در سال های ۲۰۰۰-۲۰۰۴ ترکمنستان با ۲۶٪ کرسی بالاترین آمار را داشته است در حالی که در قزاقستان ۱۰/۴٪ و در ازبکستان ۶/۸٪ در اختیار زنان بوده است. پایین ترین نرخ نیز به تریب مربوط به قرقیزستان با ۱/۴٪ و تاجیکستان با ۲/۸٪ بوده است. این در حالی است که در سال ۲۰۰۸ بالاترین نرخ مربوط به قرقیزستان با ۲۵/۶٪ کرسی است. ازبکستان و تاجیکستان با ۱۷/۵٪ در رتبه بعدی و ترکمنستان و قزاقستان نیز با حدود ۱۶٪ در پایین ترین مراحل قرار دارند. هر چند که بین کشورهای اخیر تفاوت چندان زیادی وجود ندارد.

هدف چهارم توسعه هزاره: کاهش مرگ و میر کودکان

کاهش دو سوم مرگ و میر کودکان زیر پنج سال تا سال ۲۰۱۵ هدف کاربردی برای این هدف عالی در نظر گرفته شده است که با شاخص هایی همچون نرخ مرگ و میر کودکان زیر پنج سال در هر ۱۰۰۰ تولد زنده، نرخ مرگ و میر نوزادان (بدو تولد تا یکسال) در هر ۱۰۰۰ تولد زنده و نسبت کودکان یکساله ای که علیه سرخک واکسینه شده اند محاسبه می شود. جداول شماره ۱۶ و ۱۷ بیانگر وضعیت کشورهای آسیای مرکزی در این خصوص است.

جدول شماره ۱۶: نرخ مرگ و میر کودکان زیر پنج سال در هر ۱۰۰۰ تولد زنده

کشور	۱۹۹۰	۱۹۹۵	۲۰۰۰	۲۰۰۵	۲۰۰۶
ازبکستان	۷۴	۶۸	۶۲	۴۶	۴۳
تاجیکستان	۱۱۵	۱۱۴	۹۳	۷۱	۶۸
ترکمنستان	۹۹	۸۸	۷۱	۵۴	۵۱
قرقیزستان	۷۵	۶۲	۵۱	۴۳	۴۱
قزاقستان	۶۰	۶۰	۴۳	۳۱	۲۹

در سال ۱۹۹۰ تعداد مطلق مرگ و میر کودکان زیر پنج سال در قزاقستان کمترین (۶۰) و تاجیکستان بیشترین (۱۱۵) بوده است. ترکمنستان نیز رتبه دوم را از نظر داشتن بیشترین تعداد مرگ و میر کودکان بعد از تاجیکستان در اختیار داشته است. ولی ازبکستان و قرقیزستان با وضعیتی تقریباً نزدیک به هم در بین این دو دسته از کشورها با تعداد زیاد مرگ و میر (تاجیکستان و ترکمنستان) و تعداد نسبتاً کم مرگ و میر (قزاقستان) قرار داشته اند. در مقایسه این رقم با ارقام سال ۲۰۰۰ این کشورها مشخص می شود که بار دیگر قزاقستان همچنان کمترین تعداد مرگ و میر را از نظر مطلق داشته است و نسبت به سال ۱۹۹۰ نیز تعداد مرگ و میر ۲۸٪ کاهش یافته است که بعد از قرقیزستان بیشترین کاهش را شاهد بوده است. در این مقطع زمانی نیز تاجیکستان همچنان رکورددار بیشترین تعداد مرگ و میر است که نسبت به سال قبل تنها ۱۹٪ کاهش یافته است. بعد از این کشور ترکمنستان دارای بیشترین تعداد مرگ و میر کودکان است که ۲۸٪ نسبت به سال ۹۰ کاهش یافته است. در مرتبه بعدی از نظر مطلق تعداد مرگ و میر به ترتیب قرقیزستان و ازبکستان قرار دارند ولی در یک دهه گذشته قرقیزستان بیشترین (۳۲٪) و ازبکستان کمترین (۱۶٪) میزان کاهش مرگ و میر را در منطقه داشته اند.

در سال ۲۰۰۶ به عنوان جدیدترین سالی که آمار تمامی کشورهای منطقه در دسترس بوده است نیز همچنان قزاقستان از نظر تعداد (۲۹ در هزار) و همچنین از نظر سرعت کاهش (۳۲/۵٪) میزان مرگ و میر رتبه نخست منطقه را دارا می باشد که نسبت به سال ۱۹۹۰ نیز بیش از ۵۰ درصد کاهش یافته است. در این مقطع نیز همچون دو مقطع زمانی قبل به ترتیب تاجیکستان و ترکمنستان بیشترین تعداد مرگ و میر را در منطقه داشته اند، ولی سرعت کاهش این رقم بین این دو کشور در سال های ۲۰۰۰-۲۰۰۶ نیز نسبتاً مشابه یکدیگر بوده است. قرقیزستان و ازبکستان نیز در بین این دو دسته از کشورها قرار گرفته اند ولی سرعت کاهش

مرگ میر در ازبکستان (۳۰٪) بسیار بیشتر از قرقیزستان (۲۰٪) بوده است. از طرفی در قزاقستان و ازبکستان سرعت مرگ و میر کودکان در ۲۰۰۶-۲۰۰۰ کاهش یافته است.

جدول شماره ۱۷: نرخ مرگ و میر نوزادان (بدو تولد تا یکسال) در هر ۱۰۰۰ تولد زنده

کشور	۱۹۹۰	۱۹۹۵	۲۰۰۰	۲۰۰۵	۲۰۰۶
ازبکستان	۶۱	۵۷	۵۲	۴۰	۳۸
تاجیکستان	۹۱	۹۰	۷۵	۵۹	۵۶
ترکمنستان	۸۱	۷۱	۵۹	۴۷	۴۵
قرقیزستان	۶۳	۵۳	۴۴	۳۷	۳۶
قزاقستان	۵۱	۵۰	۳۷	۲۷	۲۶

در سال ۱۹۹۰ آمار شاخص بهداشت در این کشورها بیانگر آن است که قزاقستان همچون شاخص قبلی کمترین تعداد مرگ و میر را در بین کشورهای آسیای مرکزی داشته و تاجیکستان و ترکمنستان به ترتیب بیشترین تعداد را دارند. در حالی که وضعیت ازبکستان و قرقیزستان از نظر تعداد مرگ و میر تقریباً شبیه هم بوده است. با گذشت یک دهه در سال ۲۰۰۰، نیز همچنان قزاقستان کمترین تعداد مرگ و میر را داشته است و از نظر سرعت رشد نیز با کمی اختلاف بعد از قرقیزستان و ترکمنستان، یکی از بالاترین درصد کاهش مرگ و میر را تجربه نموده است. تاجیکستان و ترکمنستان به ترتیب بیشترین تعداد مرگ و میر را داشته‌اند. ولی ترکمنستان بعد از قرقیزستان بیشترین درصد کاهش مرگ و میر (۲۷٪) را نسبت به سال قبل داشته است و بعد از آن تاجیکستان قرار دارد. کمترین تعداد مرگ و میر را نیز بعد از قزاقستان به ترتیب قرقیزستان و ازبکستان داشته‌اند با این تفاوت که در این مدت (۱۹۹۰-۲۰۰۰) قرقیزستان بیشترین کاهش (۳۰٪) و ازبکستان کمترین (۱۵٪) کاهش مرگ و میر را داشته‌اند. تاجیکستان نیز بعد از ازبکستان کمترین رشد در کاهش مرگ و میر نوزادان (۱۷/۵٪) را تجربه نموده است.

در سال ۲۰۰۶ نیز ترتیب قرار گرفتن کشورها از نظر تعداد مرگ و میر دقیقاً به همان ترتیب سال ۲۰۰۰ می‌باشد یعنی بار دیگر قزاقستان کمترین تعداد مرگ و میر را داشته و قرقیزستان، ازبکستان و ترکمنستان به ترتیب در جایگاه‌های بعدی قرار گرفته‌اند و

تاجیکستان نیز بیشترین تعداد مرگ و میر را داشته است. هر چند که سرعت رشد کشورها در این مدت متفاوت بوده است. از نظر سرعت کاهش تعداد مرگ و میر قزاقستان و ازبکستان بیشترین کاهش (۳۰٪)، قرقیزستان کمترین (۱۸٪) و ترکمنستان (۲۴٪) و تاجیکستان (۲۵٪) نیز در بین این دو دسته قرار گرفته اند.

هدف پنجم توسعه هزاره: ارتقاء سلامت مادران

کاهش سه چهارم مرگ و میر مادران و دسترسی به بهداشت باروری کامل تا سال ۲۰۱۵ دو هدف کاربردی می‌باشند که برای ارتقاء سلامت انتخاب شده‌اند. این دو هدف با شاخص‌هایی همچون نرخ مرگ و میر مادران، تعداد تولدهای با حضور پرسنل متخصص بهداشتی، نرخ باروری، گسترش استفاده از لوازم پیشگیری و نیازهای برآورده نشده تنظیم خانواده ارزیابی می‌شوند. در این بخش شاخص مرگ و میر مادران به عنوان اصلی‌ترین شاخص این هدف مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول شماره ۱۸: نرخ مرگ و میر مادران در هر ۱۰۰۰۰۰ تولد زنده

کشور	۲۰۰۵
ازبکستان	۲۴
تاجیکستان	۱۷۰
ترکمنستان	۱۳۰
قرقیزستان	۱۵۰
قزاقستان	۱۴۰

شاخص تعداد مرگ و میر مادران در هر یکصد هزار زایمان در سال ۲۰۰۵ نشانگر آن است که ازبکستان با فاصله بسیار زیاد از دیگر کشورهای منطقه، وضعیت بهتری را دارد و تنها ۲۴ فوت در هر یکصد هزار نفر داشته است. ترکمنستان (۱۳۰)، قزاقستان (۱۴۰)، قرقیزستان (۱۵۰) در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند و تاجیکستان نیز بیشترین تعداد مرگ و میر مادران (۱۷۰) را دارد.

هدف ششم توسعه هزاره: مبارزه با ایدز، مالاریا و دیگر بیماری

توقف گسترش ایدز و معکوس کردن روند گسترش آن؛ دسترسی جهانی برای درمان ایدز برای همه نیازمندان؛ توقف گسترش مالاریا و معکوس کردن روند گسترش آن و دیگر بیماری‌های اصلی، سه هدف کاربردی می‌باشند که برای این هدف انتخاب شده‌اند. برای ارزیابی دسترسی به این اهداف کاربردی از شاخص‌های زیر استفاده می‌شود: نرخ شیوع ایدز در بین جمعیت ۱۵-۲۴ سال، درصد جمعیت ۱۵-۲۴ سال دارای دانش کامل از ایدز؛ درصد افراد مبتلا به ایدز با دسترسی به داروهای ضد ویروسی؛ نرخ شیوع و مرگ ناشی از مالاریا، درصد کودکان زیر پنج سال که در چادرهای ضد پشه مالاریا می‌خوابند، نرخ شیوع و مرگ ناشی از فلج اطفال و در نهایت نرخ تشخیص و درمان فلج اطفال.

تقریباً تمامی کشورهای منطقه بنا به دلایل مختلف از دادن آمار دقیقی از تعداد مبتلایان به ایدز در کشور خود امتناع می‌کنند و یا آمار ارائه شده توسط سازمان‌های بین‌المللی مربوطه مورد شک و تردید قرار گرفته است. با این وجود برخی آمار و برآوردهای برخی سازمان‌های بین‌المللی حاکی از آن است که وضعیت ایدز در آسیای میانه در مدت سپری شده از تصویب اهداف توسعه هزاره بدتر شده است و روند کلی ابتلا به این بیماری رو به افزایش بوده است. با این وجود از آنجا که اطلاعات کاملی از تمامی یا حداکثر کشورهای منطقه در خصوص این هدف به نحوی که بتوان در مورد آن قضاوت و مقایسه‌ای انجام داد در دسترس نمی‌باشد از بررسی آن اجتناب می‌شود.

هدف هفتم توسعه هزاره: تضمین پایداری زیست محیطی

برای این هدف کلان نیز چهار هدف کاربردی جزئی‌تر پیش‌بینی شده است که شامل: ادغام اصول توسعه پایدار در برنامه‌ها و راهبردهای کشورها؛ معکوس نمودن روند آسیب به منابع زیست محیطی؛ کاهش خسارات بیو زیست؛ به نصف رساندن تعداد افرادی که به آب آشامیدنی سالم و بهداشتی دسترسی ندارند؛ بهبود قابل توجه در زندگی حداقل یکصد میلیون زاغه‌نشین. برای این اهداف کاربردی نیز شاخص‌هایی در نظر گرفته شده است که عبارتند از: درصد زمین‌های پوشیده شده از جنگل؛ مقدار منابع آب استفاده شده؛ مناطق دریایی حمایت شده؛ جمعیت استفاده‌کننده از منابع آب آشامیدنی سالم؛ جمعیت استفاده‌کننده از تسهیلات فاضلاب و جمعیتی که در زاغه‌ها زندگی می‌کنند.

بررسی تطبیقی عملکرد کشورهای آسیای مرکزی در دستیابی به اهداف توسعه هزاره / ۶۷

در دو جدول ۱۹ و ۲۰، وضعیت کشورهای منطقه نسبت به دو شاخص دسترسی به آب آشامیدنی سالم و خدمات اساسی و فاضلاب پایه مورد بررسی تطبیقی قرار گرفته است.

جدول شماره ۱۹: درصد جمعیت استفاده کننده از منابع آب آشامیدنی سالم

کشور	۱۹۹۰	۱۹۹۵	۲۰۰۰	۲۰۰۶
ازبکستان	۹۰	۹۰	۸۹	۸۸
تاجیکستان	---	۵۶	۵۹	۶۷
ترکمنستان	---	---	---	۷۲ (۰۴)
قرقیزستان	---	۷۷	۸۲	۸۹
قزاقستان	۹۶	۹۵	۹۶	۹۶

در سال ۱۹۹۵ که آمار تمامی کشورهای منطقه (به جز ترکمنستان) وجود دارد، قزاقستان بالاترین (۹۵٪) و تاجیکستان نیز کمترین (۵۶٪) نرخ پوشش آب آشامیدنی سالم برای مردم خود را داشته‌اند. ازبکستان با نرخ پوشش ۹۰٪ نزدیک به قزاقستان بوده و قرقیزستان با تنها پوشش ۷۷ درصدی کمی بهتر از تاجیکستان بوده است. در سال ۲۰۰۰ نیز ترتیب قرار گرفتن کشورهای منطقه به همین ترتیب بوده و تغییری در جایگاه کشورها رخ نداده است هرچند که میزان تغییر متفاوت بوده است. ازبکستان ۱٪ افت وضعیت و قزاقستان ۱٪، تاجیکستان ۳٪ و قرقیزستان نیز ۵٪ ارتقاء وضعیت داشته‌اند.

در سال ۲۰۰۶ وضعیت ازبکستان بدتر شده است و وضعیت قزاقستان نیز در همان سطح پوشش ۹۶٪ باقی مانده است که بالاترین نرخ در منطقه است. قرقیزستان (۸۹٪) و ازبکستان (۸۸٪) نیز در جایگاه بعدی قرار گرفته و تاجیکستان از این نظر پایین ترین پوشش (۶۷٪) را دارا است. ولی از نظر سیر تاریخی میزان پیشرفت پس از سال ۲۰۰۰ نیز تاجیکستان درصد رشد بیشتری داشته است و قرقیزستان نیز در جایگاه دوم قرار دارد ولی ازبکستان افت کرده و وضعیت قزاقستان نیز ثابت مانده است.

جدول شماره ۲۰: درصد جمعیت دارای دسترسی به تسهیلات فاضلاب بهداشتی

کشور	۱۹۹۰	۱۹۹۵	۲۰۰۰	۲۰۰۶
ازبکستان	۹۳	۹۴	۹۴	۹۶
تاجیکستان	----	۸۳	۸۶	۹۲
قرقیزستان	----	۹۲	۹۳	۹۳
قزاقستان	۹۷	۹۷	۹۷	۹۷

جدول فوق نشان می‌دهد از نظر دسترسی به تسهیلات فاضلاب بهداشتی نیز در سطح منطقه در سال‌های ۱۹۹۵ و ۲۰۰۰ قزاقستان (۹۷٪) و ازبکستان (۹۴٪) بالاترین پوشش را داشته‌اند که در این مدت این تعداد ثابت مانده است. تاجیکستان نیز پایین‌ترین نرخ پوشش را در این مدت داشته است. قرقیزستان نیز با افزایش یک درصدی در رتبه سوم منطقه بعد از ازبکستان قرار دارد. در سال ۲۰۰۶ نیز ترتیب قرار گرفتن کشورها به همان صورت قبلی است با این تفاوت که وضعیت در قزاقستان و قرقیزستان بر روی همان درصد قبلی تثبیت شده است ولی ازبکستان از ۹۴ به ۹۶ درصد و تاجیکستان نیز از ۸۶ به ۹۲٪ ارتقاء یافته است که این بهبود در تاجیکستان چشمگیرتر بوده است به نحوی که از سال ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۶ حدود ۱۰٪ افزایش داشته است.

هدف هشتم توسعه هزاره: مشارکت جهانی برای توسعه

برای این هدف کلان نیز شش هدف کاربردی در نظر گرفته شده است شامل: توسعه یک نظام مالی و تجاری باز قابل پیش بینی غیرتبعیض آمیز و قانونمند؛ توجه به نیازهای خاص کشورهای با کمترین حد توسعه؛ توجه به نیازهای خاص کشورهای محصور در خشکی و کشورهای جزیره‌ای در حال توسعه؛ برخورد جامع بین المللی و ملی با مسئله بدهی‌های کشورهای در حال توسعه؛ فراهم نمودن دسترسی به داروهای اساسی در کشورهای در حال توسعه و در نهایت فراهم نمودن مزایای دسترسی به فن آوری‌های جدید. پیشرفت در این اهداف کاربردی نیز با شاخص‌هایی سنجیده می‌شوند از جمله: درصد کل کمک‌های توسعه کشورهای کمک کننده به عنوان درصدی از تولید ناخالص ملی این کشورها؛ درصد کل کمک‌های دوجانبه و توسعه‌ای که به خدمات پایه شامل آموزش، بهداشت، سوء تغذیه و آب آشامیدنی سالم اختصاص می‌یابد؛ میزان واردات کشورهای توسعه یافته از کشورهای در حال توسعه؛ میانگین تعرفه اعمالی کشورهای توسعه یافته بر تولیدات

کشاورزی و منسوجات وارداتی از کشورهای در حال توسعه؛ میزان بخشودگی بدهی‌های کشورهای بسیار مقروض؛ میزان پرداخت بدهی‌ها به عنوان درصدی از کل صادرات کالا و خدمات؛ میزان جمعیت دارای دسترسی به داروهای اساسی؛ درصد استفاده از خطوط تلفن ثابت، تلفن همراه و مشترکان اینترنت. از آنجا که اغلب اهداف و شاخص‌های این هدف کلان مربوط به کشورهای توسعه یافته و کمک آنها می‌باشد در زیر فقط مقایسه تطبیقی سه شاخص خطوط تلفن ثابت، همراه و اینترنت آورده می‌شود.

جدول شماره ۲۱: تعداد مشترکان خطوط تلفن ثابت و همراه (در هر ۱۰۰ نفر)

سال	۱۹۹۰	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷
کشور									
ازبکستان	۷	۷	۷	۷	۸	۹	۱۰
تاجیکستان	۵	۴	۴	۴	۵	۶	۸
ترکمنستان	۶	۸	۹	۸	۸	۹	۱۰
قرقیزستان	۷	۸	۸	۹	۱۱	۱۳	۱۹	۳۳	۵۰
قزاقستان	۸	۱۴	۱۷	۲۱	۲۴	۳۳	۵۴	۷۰	۱۰۲

بیشترین درصد تعداد ترکیبی مشترکان تلفن ثابت و همراه در سال ۲۰۰۰ در قزاقستان (۱۴٪) بوده و کمترین تعداد در تاجیکستان (۴٪) بوده است. ازبکستان (۷٪)، ترکمنستان (۸٪) و قرقیزستان (۸٪) نیز در مراحل بعدی قرار می‌گیرند. تا سال ۲۰۰۷ قزاقستان آمار خود را به بیش از ۱۰۰٪ رسانده است یعنی برای هر صد نفر تعداد ۱۰۲ خط تلفن وجود دارد. این وضعیت در قرقیزستان نیز به ۵۰ خط به ازای هر یکصد نفر رسیده است. در صورتی که آمار سه کشور دیگر در سال ۲۰۰۷ وجود ندارد. با این حال تا سال ۲۰۰۵ که آمار تمامی کشورهای منطقه در دسترس می‌باشد. اگر چه از نظر ترتیب قرار گرفتن توسعه کشورها از این لحاظ به همان ترتیب سال ۲۰۰۰ باقی مانده است ولی درصد و میزان این رده‌ها بسیار متفاوت بوده است به عنوان مثال در این مدت قزاقستان بیش از ۲۸۵٪ وضعیت خود را بین سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۰ ارتقاء داده در حالی که این وضعیت برای کشورهای دیگر به این ترتیب: ازبکستان (۱۵۰٪)، قرقیزستان (۱۳۷٪)، ترکمنستان (۲۵٪) و تاجیکستان (۱۴٪) است.

جدول شماره ۲۲: تعداد استفاده کنندگان از اینترنت (در هر ۱۰۰ نفر)

سال	۱۹۹۰	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷
کشور									
ازبکستان	۰	۰	۱	۱	۲	۳	۳	۴	۴
تاجیکستان	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ترکمنستان	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۱	۱
قرقیزستان	۰	۱	۳	۳	۴	۵	۱۱	۱۳	۱۴
قزاقستان	۰	۱	۱	۲	۲	۳	۴	۸	۱۲

دسترسی به اینترنت به عنوان یکی از فناوری های نوین در عرصه ارتباط یکی از شاخص های مهم توسعه زیرساخت های ارتباطی است. در بین کشورهای منطقه در حالی که در سال مینا (۲۰۰۰) حدود ۱٪ و یا کمتر از آنها به این فناوری دسترسی داشته اند ولی تا سال ۲۰۰۷ به ترتیب قرقیزستان (۱۴٪) و ۱۲ قزاقستان (۱۲٪) بیشترین جمعیت دسترسی به اینترنت را داشته اند. ترکمنستان با ۱٪ کمترین و ازبکستان با ۴٪ در رتبه بعدی قرار دارند. بنابراین این شاخص بیانگر آن است که حتی توسعه یافته ترین کشورهای منطقه از این لحاظ نسبت به آمار جهانی بسیار عقب تر بوده و بخش اعظم جمعیت به این امکان دسترسی ندارند.

نتیجه گیری: مقایسه نهایی کشورهای آسیای مرکزی

در بررسی اهداف در سطح منطقه به طور کلی نیز مشخص می شود که دستیابی به هدف اول یعنی کاهش فقر طبق استاندارد بین المللی ممکن خواهد بود. البته با عنایت به خط فقر ملی این وضعیت ممکن است متفاوت باشد. دستیابی به هدف دوم برای فراهم نمودن شرایط آموزش ابتدایی همگانی برای تمامی کشورهای منطقه نیز ممکن خواهد بود و با همین روند رشد به این هدف می رسند. در مورد برابری جنسیتی ضمن اینکه قزاقستان و ازبکستان در حال حاضر به این هدف رسیده اند یا با همین میزان رشد خواهند رسید ولی دیگر کشورها برای رسیدن به این هدف مشروط به انجام تغییراتی می باشند.

در مورد مجموعه اهداف بهداشتی توسعه هزاره یعنی اهداف چهارم تا ششم نیز وضعیت منطقه به طور کلی مناسب نیست یعنی یا اصلاً به اهداف نخواهند رسید و یا در بهترین حالت ممکن رسیدن به اهداف مشروط به انجام تغییر در سیاست ها و فعالیت های

بررسی تطبیقی عملکرد کشورهای آسیای مرکزی در دستیابی به اهداف توسعه هزاره/ ۷۱

در این زمینه است. از طرفی اطلاعات کافی در مورد پایداری زیست محیطی در منطقه نیز وجود ندارد که بتوان در این مورد قضاوت نمود. هدف هشتم نیز بیشتر مربوط به کمک کشورهای توسعه یافته به کشورهای در حال توسعه است که در قالب بخشودگی بدهی، وام و کمک می‌باشد.

با این وجود در اینجا با استفاده از شاخص‌هایی که در این مقاله به بحث گذاشته شد به بررسی جایگاه هر کشور در منطقه و تغییرات صورت گرفته در دوره پس از تصویب اهداف توسعه هزاره می‌پردازیم. جدول زیر در واقع چکیده‌ای از ۱۸ شاخص از مجموع ۲۲ شاخصی است که در این مقاله مورد بررسی تحلیلی قرار گرفته‌اند. در این جدول رتبه منطقه‌ای هر کشور در مجموع ۱۸ شاخص بررسی شده در سال ۲۰۰۰ (به عنوان سال تصویب اهداف توسعه هزاره) و سال ۲۰۰۶/۷ (به عنوان آخرین سالی که آماری از این کشورها در دسترس بوده است) آورده شده است.

جدول شماره ۲۳: مقایسه جایگاه منطقه‌ای کشورها در شاخص‌های اهداف هزاره^۱

رتبه	رتبه اول		رتبه دوم		رتبه سوم		رتبه چهارم		رتبه پنجم	
	۰۰	۰۷	۰۰	۰۷	۰۰	۰۷	۰۰	۰۷	۰۰	۰۷
سال/کشور										
ازبکستان	۱	۰	۶	۲	۷	۱۰	۳	۵	۱	۰
تاجیکستان	۲	۲	۱	۲	۲	۲	۳	۵	۷	۶
ترکمنستان	۲	۰	۲	۴	۳	۳	۴	۴	۰	۰
قرقیزستان	۲	۶	۸	۷	۵	۳	۲	۱	۱	۱
قزاقستان	۱۳	۱۰	۴	۶	۰	۱	۱	۱	۰	۰

قزاقستان

طبق طبقه بندی بانک جهانی از نظر سطح درآمد در بین کشورهای آسیای مرکزی، قزاقستان و ترکمنستان) در گروه کشورهای دارای درآمد متوسط به پایین قرار دارند در

حالی که سه کشور دیگر منطقه دارای درآمد پایین محسوب می‌شوند. در بررسی سیر تاریخی تغییرات اهداف توسعه هزاره طی چند سال گذشته مشخص شد که در اغلب اهداف و شاخص‌های مربوطه قزاقستان نسبت به دیگر کشورهای منطقه موقعیت بسیار بهتری داشته است و از رشد و بهبود بیشتری برخوردار می‌باشد.

از جمله شاخص‌های توسعه این کشور در مقایسه با دیگر کشورهای منطقه، کمترین نرخ فقر ملی و بین‌المللی در سطح منطقه؛ بالاترین سرعت رشد تولید ناخالص داخلی به نسبت دیگر کشورهای منطقه؛ بهبود بیشتر و نسبی وضعیت اشتغال؛ ارتقای سطح سواد و داشتن بالاترین نرخ ثبت نام در مدارس در سطح منطقه در اغلب سال‌های مورد بررسی، برقرار برابری جنسیتی در اغلب شاخص‌ها؛ بیشترین و سریعترین نرخ کاهش مرگ و میر کودکان و نوزادان، بالاترین نرخ دسترسی به آب آشامیدنی سالم، تسهیلات فاضلاب بهداشتی، و فراهم نمودن خدمات ارتباطی همچون تلفن ثابت و موبایل و دسترسی به اینترنت است که بیانگر عملکرد بسیار بهتر این کشور در آسیای مرکزی است.

این کشور در حال حاضر به سه هدف اول توسعه هزاره دست یافته است و با تغییراتی به دو هدف دیگر نیز دست خواهد یافت. به طور کلی در ۱۸ شاخص از مجموع شاخص‌های بررسی شده در این قسمت که امکان مقایسه بین کشورهای منطقه در دو دوره سال ۲۰۰۰ و سال ۲۰۰۶/۷ وجود داشته است، قزاقستان حداقل در ۱۰ شاخص بالاترین رتبه منطقه را داشته است و در ۶ شاخص نیز در جایگاه دوم منطقه بوده است و تنها در دو شاخص در رتبه‌های پایین‌تر قرار گرفته است که در مجموع بالاتر از تمامی کشورهای دیگر منطقه است.

قرقیزستان

در مجموع شاخص‌های بررسی شده در این مقاله، قرقیزستان در سال ۲۰۰۶/۷ در کل در شش شاخص بالاترین جایگاه منطقه را داشته و در هفت شاخص دیگر نیز حائز رتبه دوم منطقه‌ای شده است. این کشور در سه شاخص دیگر نیز جایگاه سوم را در سطح منطقه داشته است. به نظر می‌رسد در مجموع این کشور از نظر شاخص‌های توسعه بعد از قزاقستان جایگاه دوم منطقه را به دست آورده است. جالب اینجاست که طبق گزارشات توسعه انسانی سازمان ملل این کشور در جایگاه چهارم منطقه قرار گرفته است. دلیل این تفاوت در

جایگاه‌های منطقه‌ای این کشور طبق گزارش توسعه انسانی سازمان ملل و آنچه که در این مقاله بررسی شده است این است که اولاً در گزارشات سازمان ملل در این خصوص تعداد کمتری از شاخص‌های توسعه مانند سه شاخص امید به زندگی، درآمد سرانه و نرخ سواد را مورد بررسی قرار گرفته‌است و کشورها بر همین مبنا طبقه بندی می‌شوند ولی در این گزارش تعداد شاخص‌های بررسی شده همان شاخص‌های اهداف توسعه هزاره سازمان ملل متحد است که چندین برابر شاخص‌های مورد توجه گزارشات توسعه انسانی می‌باشند. علاوه بر این حتی در مورد نرخ آموزش و امید به زندگی در آخرین گزارشات سازمان ملل در خصوص توسعه انسانی از آمار سال ۲۰۰۵ استفاده شده است ولی در این تحقیق آمار جدیدتری مورد استفاده قرار گرفته است از جمله در آخرین آمار نرخ امید به زندگی، قرقیزستان بالاتر از همه کشورهای منطقه می باشد در صورتی که در سال ۲۰۰۵ بدین گونه نبوده است. همچنین در سال‌های اخیر قرقیزستان از نظر شاخص‌های برابری جنسیتی نیز بالاترین موقعیت را در سطح منطقه کسب کرده که باعث تغییر جایگاه منطقه‌ای این کشور شده است.

در این مقاله مشخص شد که قرقیزستان کمترین نرخ فقر بین المللی بعد از قزاقستان را تا سال ۲۰۰۳ در منطقه داشته است. زیرا توزیع ثروت در این مدت متعادل‌تر شده و این کشور بیشترین کاهش سوء تغذیه (بعد از ترکمنستان) را در سال‌های اخیر در حالی که وضعیت بقیه کشورها بدتر شده، داشته است. همچنین از نظر ثبت نام ابتدایی در رده متوسط و بالاتر از ترکمنستان قرار گرفته است. قرقیزستان و قزاقستان بالاترین نرخ آموزش و برابری جنسیتی در آموزش را در سطح منطقه داشته و حتی در برخی موارد وضعیت زنان بهتر از مردان بوده است. طبق آمار سال ۲۰۰۸ بیشترین کرسی پارلمان در اختیار زنان در سطح منطقه در اختیار این بوده است که یک چهارم کرسی های پارلمان را شامل می‌شود. البته هنوز تا برابری کامل راه طولانی پیش رو است ولی موقعیت این کشور از دیگر کشورهای منطقه بهتر می‌باشد. در سال های اخیر این کشور از نظر تعداد مرگ و میر کودکان و نوزادان بعد از قزاقستان رتبه دوم در منطقه را دارا بوده است. از طرفی وضعیت دسترسی به آب آشامیدنی سالم در این کشور بهبود یافته و از نظر درصد ارتقاء موقعیت بعد از تاجیکستان در جایگاه دوم بوده است.

همچنین قرقیزستان بیشترین درصد مشترک تلفن ثابت و همراه را در منطقه بعد از قزاقستان داشته و بالاترین تعداد استفاده کنندگان از اینترنت در سطح منطقه متعلق به این کشور است. از جمله مهم‌ترین مشکلات و ضعف‌های این کشور رشد منفی تولید ناخالص داخلی آن بود که پس از استقلال تا سال ۱۹۹۶ ادامه یافت و پایین‌ترین سرعت رشد اقتصادی را در سال‌های اخیر داشته است که باعث افت نسبی اشتغال در این کشور و قرار گرفتن در رده متوسط منطقه در سال‌های اخیر بوده است هر چند که با این وجود قبل از ازبکستان و تاجیکستان قرار دارد.

ازبکستان

این کشور یکی از بزرگترین کشورهای منطقه می‌باشد و از نظر وسعت بعد از قزاقستان قرار دارد. البته منابع زیر زمینی ازبکستان همچون نفت و گاز به اندازه دو کشور اصلی دارای ذخایر منطقه یعنی قزاقستان و ترکمنستان نمی‌باشد. آنچه که باعث شده است این کشور در بین کشورهای منطقه از نظر شاخص‌های توسعه در جایگاه متوسط و سوم منطقه قرار گیرد این است که ازبکستان در ۱۸ شاخص مورد بررسی در این مقاله که امکان مقایسه بین کشورها نیز فراهم بوده است در سال‌های ۷-۲۰۰۶ در هیچ یک از شاخص‌ها جایگاه اول منطقه را نداشته، در دو شاخص جایگاه دوم، در ۱۰ شاخص جایگاه سوم و در ۵ شاخص نیز جایگاه چهارم منطقه‌ای را بدست آورده است. در مجموع با توجه به این شرایط این کشور در جایگاه سوم قرار گرفته است.

البته شایان ذکر است که ازبکستان در دوره ۲۰۰۰-۱۹۹۰ تقریباً یکی از کمترین رشد شاخص‌ها را در سطح منطقه داشته است ولی در دوره ۲۰۰۶-۲۰۰۰ به یکی از بالاترین درصدهای رشد رسیده است که بیانگر عملکرد خوب این کشور در این مدت است. اگرچه ازبکستان با توجه به استانداردهای بین‌المللی نرخ بالای فقر را داشته ولیکن در سال‌های اخیر با توزیع ثروت و منابع بین فقیرترین افراد جامعه این وضعیت را متعادل‌تر نموده است. از نظر شاخص کم‌وزنی کودکان و همچنین برابری جنسیتی در آموزش نیز این کشور در وضعیت متوسط منطقه بعد از قزاقستان و قرقیزستان قرار دارد.

از نظر درصد پوشش تلفن ثابت و همراه در سطح منطقه ازبکستان قبل از تاجیکستان قرار می‌گیرد. ولی از نظر رشد این بخش در چند سال اخیر بعد از قزاقستان

سرریزترین رشد را داشته است. این کشور همچنین بعد از قزاقستان بیشترین و سرریزترین کاهش در تعداد مرگ و میر کودکان و نوزادان را داشته است. از نظر وضعیت فاضلاب بهداشتی در منطقه نیز بعد از قزاقستان بالاترین پوشش و بعد از تاجیکستان سرریزترین رشد در افزایش پوشش را داشته است. از نظر شاخص‌های آموزشی و بویژه سواد به موقعیت ۱۰۰ درصدی در اکثر مقاطع تحصیلی در کنار دیگر کشورهای منطقه (غیر از تاجیکستان) رسیده است.

وضعیت آب آشامیدنی در شش سال اخیر در این کشور بدتر شده است. کمترین رشد تولید ناخالص داخلی را در سال‌های ۱۹۹۰ و ۲۰۰۰ داشته و در حال حاضر نیز یکی از پایین‌ترین نرخ‌های منطقه را دارا است.

ترکمنستان

ترکمنستان بعد از قزاقستان دومین کشور منطقه است که دارای ذخایر عظیم زیر زمینی بویژه گاز در سطح منطقه است و یکی از بزرگترین صادرکنندگان گاز می‌باشد. این مزیت به همراه جمعیت پایین می‌تواند فرصت مناسبی برای توسعه این کشور حتی طبق معیارها و مقیاس‌های جهانی فراهم کند. ولی آنگونه که در این پژوهش مشخص شد این کشور نتوانسته است بهره‌چندانی از این مزیت‌ها ببرد و در موقعیت ضعیفی در سطح منطقه قرار گرفته است. از بین ۱۸ شاخصی که در این مقاله مورد بررسی قرار گرفتند این کشور در هیچ یک حائز بالاترین موقعیت منطقه‌ای نشده است و تنها در چهار شاخص رتبه دوم منطقه و در سه شاخص نیز رتبه سوم را در بین پنج کشور منطقه کسب کرده است. آنچه که در مورد این کشور حائز اهمیت است فقدان آمار و اطلاعات مورد نیاز در خصوص نزدیک به ۴۰ درصد از شاخص‌های مورد بررسی بوده است. فقدان این آمار بویژه در خصوص آموزش و برابری جنسیتی در آموزش و وضعیت دسترسی به آب آشامیدنی و فاضلاب بهداشتی قابل توجه است. مجموع این وضعیت باعث شده است که این کشور را در جایگاه چهارم منطقه قرار دهیم. البته با توجه به بالاتر بودن مجموع تعداد شاخص‌هایی که از یکستان را قبل از ترکمنستان قرار می‌دهد و همچنین چهار شاخصی که ترکمنستان در جایگاه چهارم منطقه‌ای قرار گرفته است بعید به نظر می‌رسد که حتی با در دسترس بودن این شاخص‌ها نیز در ترتیب قرار گرفتن کشورها تغییری حاصل شود.

با این وجود از نظر سرعت رشد تولید ناخالص داخلی، سطح اشتغال و درآمد سرانه بعد از قزاقستان در جایگاه دوم منطقه‌ای قرار می‌گیرد. ترکمنستان از نظر پوشش تلفن ثابت و همراه نیز بعد از قزاقستان و قرقیزستان قرار گرفته و از نظر رشد گسترش پوشش هم به همین منوال بوده و تنها قبل از تاجیکستان در منطقه قرار می‌گیرد. ترکمنستان بالاترین آمار کم وزنی کودکان در سطح منطقه؛ کمترین درصد کرسی پارلمان در اختیار زنان؛ پایین‌ترین درصد استفاده کنندگان از اینترنت در سطح منطقه را داشته و از نظر مرگ و میر کودکان و نوزادان نیز یکی از بدترین‌ها و فقط قبل از تاجیکستان است. ترکمنستان به دو هدف اول توسعه هزاره رسیده ولی رسیدن به چهار هدف دیگر فقط با انجام تغییراتی ممکن است.

تاجیکستان

با توجه به شاخص‌هایی که در این مقاله مورد بررسی قرار گرفتند تاجیکستان ضعیف‌ترین و پایین‌ترین جایگاه را به دست آورده است. تقریباً در اکثر شاخص‌هایی که آمار مربوط به همه کشورها وجود داشته این کشور پایین‌ترین جایگاه را داشته است. از مجموع بیست شاخص مورد بررسی تاجیکستان تنها در دو شاخص رتبه اول و در دو مورد نیز رتبه دوم منطقه را داشته است و در مجموع در ۱۲ شاخص پایین‌ترین رتبه منطقه‌ای را کسب کرده است. تاجیکستان یکی از بالاترین نرخ فقر بین المللی و ملی را در سال‌های ۱۹۹۳ و ۲۰۰۳ داشته و توزیع منابع در این مدت نیز تغییر چندانی نکرده است. از طرفی این کشور بیشترین رشد منفی تولید ناخالص داخلی بعد از استقلال را در سطح منطقه داشته است. هر چند که از نظر سرعت رشد در ۲۰۰۶ در جایگاه متوسط منطقه و بالاتر از قرقیزستان و ازبکستان بوده است.

از نظر کم وزنی کودکان تاجیکستان بعد از ترکمنستان، بالاترین رقم را دارد. پایین‌ترین نرخ اشتغال، ثبت نام در دوره ابتدایی، سطح پوشش آب آشامیدنی سالم و دسترسی به فاضلاب بهداشتی، دسترسی به تلفن ثابت و همراه را در منطقه و همچنین بیشترین تعداد افراد دچار سوء تغذیه، نابرابری جنسیتی در آموزش ابتدایی و متوسطه (اندکی بیش از ۰/۱۸۰٪ برابری) و بویژه نابرابری شدید در آموزش پایانی نسبت به دیگر کشورها (۰/۳۴٪) و تعداد مرگ و میر کودکان و نوزادان دارا بوده است. هر چند که سرعت

رشد این کشور در برخی این شاخص‌ها در سال‌های اخیر نسبتاً خوب بوده و رقم بالایی داشته است که آن هم تا حدی ناشی از پایین بودن مطلق وضعیت توسعه این شاخص‌ها بوده است. تاجیکستان به دو هدف اول توسعه هزاره به موقع می‌رسد، به دو هدف سوم و ششم در صورت انجام تغییراتی خواهد رسید و به دو هدف نیز قطعاً نمی‌رسد.

نکته پایانی قابل ذکر اینکه آنچه که در این مقاله و بویژه در بخش پایانی به عنوان جایگاه منطقه‌ای کشورهای آسیای مرکزی ذکر شده است صرفاً با مقایسه تطبیقی و به استناد آمار موجود از این کشورها در مورد شاخص‌های اهداف توسعه هزاره است. پر واضح است که مقایسه بین کشورهای منطقه بر مبنای شاخص‌های دیگر توسعه و در زمینه‌هایی دیگر ممکن است از نظر ترتیب و جایگاه توسعه آنها نتیجه‌ای غیر از این در برداشته باشد.

یادداشت‌ها

- برای دسترسی به فهرست کامل اهداف توسعه هزاره، شاخص‌های مربوطه و همچنین اطلاعات تکمیلی در این خصوص را می‌توانید با مراجعه به یکی از وب سایت‌های زیر بدست آورید:

<http://www.un.org/millenniumgoals/>
<http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Default.aspx>
<http://www.undp.org/mdg/>
<http://www.mdgmonitor.org/>
<http://www.mdgasiapacific.org/?q=node/2>

- برای دسترسی به گزارش‌های ملی که کشورهای مختلف جهان تاکنون در مورد اهداف توسعه هزاره منتشر کرده‌اند، می‌توانید به لینک زیر رجوع کنید:

http://www.undp.org/mdg/tracking_countryreports2.shtml

- فهرست و متن کامل گزارش‌های جهانی و منطقه‌ای در خصوص اهداف توسعه هزاره در وب سایت سازمان ملل تحت عنوان "گروه توسعه ملل متحد" از طریق آدرس اینترنتی زیر قابل دسترسی‌اند:

<http://www.undg.org/index.cfm?P=88>

- برای دسترسی به فهرست و متن کامل گزارشاتی که سازمان‌های بین‌المللی و ارگان‌های مربوطه سازمان ملل متحد در خصوص اهداف توسعه هزاره منتشر کرده‌اند می‌توانید رجوع کنید به:

<http://www.mdgasiapacific.org/?q=node/30>

- اطلاعات مربوط به جدول شماره یک در خصوص وضعیت فعلی اهداف توسعه هزاره در کشورهای آسیای مرکزی از گزارش‌های آنها تهیه شده است. این آمار در آدرس‌های زیر نیز در دسترس می‌باشند:

http://www.mdgmonitor.org/country_progress.cfm
<http://www.mdgmonitor.org/map.cfm?goal=&indicator=&cd=>

- تمامی آمار و ارقام ارائه شده در جداول این مقاله از وب سایت رسمی سازمان ملل متحد برای شاخص‌های اهداف هزاره گرفته شده‌اند. این آمار در منبع زیر قابل دستیابی‌اند:

<http://unstats.un.org/unsd/mdg/Data.aspx>